

УДК 342.9

**В. В. Мальцев***здобувач кафедри адміністративної діяльності  
Національної академії внутрішніх справ*

## АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПЕРЕБУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА І ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ

**Постановка проблеми.** Із часів відновлення державності України розвиток спроможностей сектору безпеки і оборони не був одним із пріоритетів політичного керівництва держави. Здійснення ефективного інтегрованого управління кордонами і збалансованої міграційної політики сьогодні є одними з найважливіших завдань через військовий конфлікт на Донбасі та поширення російської агресії в європейському регіоні. На даний момент Україна перебуває в загостреній безпековій ситуації. Це вимагає, насамперед, перегляду підходів до забезпечення безпеки державного кордону та дотримання встановленого міграційного режиму.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій із даної теми.** Дослідженню окремих аспектів правового адміністративно-правового режиму іноземців та осіб без громадянства були присвячені роботи В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, Д. М. Бахраха, Ю. П. Битяка, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменка та інших вчених.

Незважаючи на значну кількість законодавчих актів із цього питання, правове регулювання адміністративно-правового режиму іноземних громадян та осіб без громадянства в Україні має певні недоліки, одним із яких є недосконалість окремих юридичних термінів і понять, що вживаються у згаданих нормативних актах, у результаті чого серед дослідників немає єдиної точки зору щодо їхнього трактування. Варто зазначити, що проблемним питанням є також неоднозначне розуміння поняття та змісту адміністративно-правового режиму іноземців та осіб без громадянства.

**Метою статті** є розкриття змісту адміністративно-правового режиму іноземців та осіб без громадянства в Україні та його правового регулювання.

**Виклад основного матеріалу.** Адміністративно-правовий режим перебування іноземців та осіб без громадянства визначається сукупністю правових норм, що визначають права та обов'язки іноземних громадян. Ці норми містяться як в національному законодавстві, так і в міжнародно-правових актах.

Основними міжнародними документами, що визначають зміст адміністративно-правового режиму іноземців, є Міжнародний пакт про права людини 1966 р. (для України набув чинності 23 березня 1976 року) [1] та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1995 р. [2]. Пакти закріплюють й розвивають цілі та прин-

ципи Загальної декларації прав людини (1948 р.) [3] і є обов'язковими для держав учасниць. В обох документах (ст. 2) зафіксовано, що кожна Держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці, як-от щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних та інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини. Стаття 13 Пакту про громадянські і політичні права містить спеціальну норму про підстави видворення іноземців, що законно перебувають на території будь-якої держави. Колективне вислання іноземців заборонено [1; 2].

У Резолюції 40/411 Генеральної Асамблеї ООН «Декларація про права людини щодо осіб, які не є громадянами країни, в якій вони проживають», від 13 грудня 1985 р. містяться такі положення:

1. Держави встановлюють правовий режим для іноземців, враховуючи свої міжнародні зобов'язання.

2. Іноземці зобов'язані дотримуватися законів держави місця знаходження; порушення законів передбачає відповідальність іноземців нарівні з місцевими громадянами.

3. Іноземці на території інших держав користуються певним обсягом цивільних прав і свобод, встановлених в національному законодавстві та в міжнародних договорах.

4. Не допускається масова висилка іноземців, що законно перебувають на території цієї держави; індивідуальна висилка можлива тільки на виконання офіційного рішення і на підставах, передбачених у законі.

5. Іноземець має право на захист з боку держави свого громадянства [4].

Ця норма закріплена в міжнародно-договірному порядку на універсальному рівні: Віденські конвенції про дипломатичні відносини 1961 р. [5] та про консульські зносини 1963 р. [6]. Дане положення закріпило і в більшості національних законів (ст. 26 Конституції України). Іноземцям надано право вільного доступу до дипломатичних та консульських представництв своєї держави.

На території держави перебування іноземні громадяни користуються певними адміністративно-правовими режимами. Правовий статус іно-

земців, що визначає обсяг їхніх прав і обов'язків, позначається терміном «правовий режим іноземців». Під час встановлення окремого виду режиму проявляється ставлення країни до іноземців, які перебувають на даній території постійно або тимчасово.

Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні визначають Конституція України [7], Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [8], Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [9], інші нормативні акти і міжнародні договори України.

Адміністративно-правовий режим різних категорій іноземців в Україні має певні особливості. Це, зокрема, стосується наступних:

- іноземців, які іммігрували в Україну на постійне проживання;
- іноземців, які іммігрували в Україну для тимчасового працевлаштування;
- політемігрантів (іноземців, яким надано притулок на території України);
- біженців;
- осіб, які користуються дипломатичними і консульськими привілеями та імунітетами;
- іноземців, які перебувають на території України на підставах, передбачених міжнародними договорами України (наприклад, військовослужбовці інших держав);
- нелегальних мігрантів тощо.

Традиційно прийнято розглядати три правові режими для іноземців: національний, найбільшого сприяння та спеціальний [11, с. 151]. Відповідно до конституційних положень у законах України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [8] (ст. 1) та «Про громадянство України» (ст. 1) [12] даються наступні нормативні визначення іноземців та осіб без громадянства: іноземець – особа, яка не перебуває в громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав; особа без громадянства – особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином. Формулювання українського законодавства є типовим і має безліч аналогів в зарубіжному законодавстві. Основний принцип, на основі якого встановлюється правовий режим іноземців в Україні, закріплено у ст. 26 Конституції України: іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

Цим положенням Конституція України закріплює національний правовий режим іноземців в Україні. Цей режим характеризується такими ознаками:

1) він має загальний (неперсоніфікований) характер, тобто поширюється на всі категорії іноземців, хоча правовий статус окремих із них може мати певні особливості;

2) іноземці користуються тими ж правами і виконують ті ж обов'язки, що й громадяни України.

Так, Конституцією та законами України іноземцям та особам без громадянства гарантуються особисті (громадянські) права, що належать до загальноновизнаного переліку природних прав: право на життя та його захист; право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканність; право на недоторканність житла; право на шлюб і сімейні відносини; право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; право на невтручання в особисте і сімейне життя; право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання; право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх переконань; право на свободу і віросповідання.

Іноземці та особи без громадянства користуються в Україні численними економічними, соціальними та культурними правами і свободами. Як суб'єкти права приватної власності вони можуть володіти, користуватись і розпоряджатись своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. У їхній власності можуть перебувати житлові будинки, квартири, предмети особистого користування, засоби виробництва, кошти тощо. Вони також є суб'єктами свободи підприємницької діяльності, права на працю, права на страйк, права на відпочинок, права на соціальний захист, права на житло, права на достатній життєвий рівень, права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, права на сприятливе навколишнє середовище і екологічну безпеку.

Іноземці та особи без громадянства мають право на звернення до суду та до інших державних органів для захисту їхніх особистих, майнових та інших прав. Зокрема, за статтями 147, 150 Конституції України, статтями 13, 42, 43, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» [13] вони, як і громадяни України, можуть звертатися з письмовими клопотаннями до Конституційного Суду України за необхідності тлумачення Конституції та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту своїх конституційних прав і свобод. Національним режимом у галузі цивільного процесуального права іноземці та особи без громадянства користуються відповідно до положень статей 423, 424 Цивільного процесуального кодексу України незалежно від їхнього перебування на території України [14];

3) дія національного режиму щодо іноземців має певні межі: вони повністю не прирівнюються у правах та обов'язках до громадян України.

Спеціальний режим передбачає надання іноземним громадянам певних прав, встановлених для них в національному законі або міжнародному договорі. Загальноприйнятим є надання іноземцям національного режиму в сфері політичних, трудових, адміністративних, сімейних, економічних, соціальних, цивільно-процесуальних та частково цивільних прав. Спеціальний режим передбачає наділення іноземців правами і обов'язками, що відрізняються від прав і обов'язків громадян певної держави [11, с. 153].

Спеціальний режим може носити і негативний характер, у цьому випадку він являє собою сукупність правових обмежень, які поширюються тільки на іноземців (практично у всіх країнах іноземці не можуть бути капітанами водних суден і членами екіпажів повітряних суден).

Спеціальний режим може мати позитивний (преференційний) аспект, тобто іноземні громадяни в цілому або громадяни окремих держав мають переваги у будь-якій сфері діяльності (безвізовий в'їзд жителів прикордонних областей на територію сусідньої держави, безмитна прикордонна торгівля тощо) [11, с. 153].

Режим найбільшого сприяння, котрий передбачається зазвичай у міжнародних договорах, означає, що держава надає іноземним громадянам такі самі права, якими користуються або користуватимуться громадяни будь-якої третьої держави на її території. Положення про режим найбільшого сприяння, як правило, містяться в торгових договорах. Використовується такий режим для уникнення дискримінації серед іноземців. Права і привілеї, якими користуються громадяни однієї держави на даній території, автоматично поширюються на громадян усіх інших держав. У сучасному світі надання режиму найбільшого сприяння для іноземців є найбільш поширеним явищем.

Будь-який з перерахованих режимів передбачає можливість введення за розпорядженням влади відповідної держави обмежень і винятків, особливо в разі застосування реторсії відповідних обмежувальних заходів по відношенню до громадян тих держав, на території яких громадяни даної держави піддаються будь-якій дискримінації.

Проте в чистому вигляді жоден із зазначених режимів, як правило, не застосовується. Найчастіше в одній сфері іноземці мають національний режим, а в іншій (або інших) спеціальний. Крім того, на режим іноземних громадян із конкретної держави впливає характер відносин між цією державою і державою перебування.

Нині більшість держав використовує дозвільний порядок в'їзду і виїзду як іноземців, так і своїх громадян. Хоча через укладені міжнародні угоди цей порядок може мати спрощений характер. Україна все ширше використовує практику укладання двосторонніх договорів про безвізовий

в'їзд. Наприклад, 14 лютого 2002 р. була підписана Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Азербайджанської Республіки про безвізові поїздки громадян [15].

Конкретні процедури в'їзду і виїзду іноземців встановлюються кожною державою у межах власного законодавства.

Іноземці та особи без громадянства можуть в'їжджати в Україну за дійсними паспортними документами. При цьому іноземці та особи без громадянства повинні одержати у встановленому порядку в'їзну візу, якщо інше не передбачене законодавством України.

В'їзд в Україну іноземцю або особі без громадянства не дозволяється:

- в інтересах забезпечення національної безпеки України або охорони громадського порядку;

- якщо це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України та інших осіб, які проживають в Україні;

- якщо при клопотанні про в'їзд в Україну така особа подала про себе завідомо неправдиві відомості або підроблені документи;

- якщо паспортний документ такої особи, віза підроблені, зіпсовані чи не відповідають установленому зразку або належать іншій особі;

- якщо така особа порушила у пункті пропуску через державний кордон України правила перетинання державного кордону України, митні правила, санітарні норми чи правила або не виконала законних вимог посадових та службових осіб органів охорони державного кордону, органів доходів і зборів та інших органів, що здійснюють контроль на державному кордоні;

- якщо під час попереднього перебування на території України іноземець або особа без громадянства не виконали рішення суду або органів державної влади, уповноважених накладати адміністративні стягнення, або мають інші не виконані майнові зобов'язання перед державою, фізичними або юридичними особами, включаючи пов'язані з попереднім видворенням, у тому числі після закінчення терміну заборони подальшого в'їзду в Україну;

- якщо така особа намагається здійснити в'їзд через контрольні пункти в'їзду – виїзду на тимчасово окуповану територію без спеціального дозволу або така особа під час попереднього перебування на території України здійснила виїзд із неї через контрольний пункт в'їзду – виїзду [8].

Виїзд з України іноземцю або особі без громадянства не дозволяється, якщо:

- йому повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення або кримінальна справа розглядається судом – до закінчення кримінального провадження;

- його засуджено за вчинення кримінального правопорушення до відбування покарання або звільнення від покарання;



– його виїзд суперечить інтересам забезпечення національної безпеки України – до припинення обставин, що перешкоджають виїзду.

Виїзд з України іноземця або особи без громадянства може бути за рішенням суду тимчасово відкладено до виконання ним майнових зобов'язань перед фізичними та юридичними особами в Україні, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України [8].

У міжнародному праві панує тенденція урівнювання в правах всіх іноземців, які проживають на території даної держави, з її громадянами, наближення їхнього правового статусу до статусу своїх громадян.

На іноземців поширюються всі закони держави перебування. Крім осіб з особливим статусом (особливі іноземці – особи, що користуються привілеями та імунітетами), всі іноземні громадяни підлягають під кримінальну, адміністративну та цивільну юрисдикцію держави місця знаходження. За вчинення кримінальних злочинів поза територією держави перебування іноземці притягуються до відповідальності на підставі міжнародних зобов'язань і національних законів цієї держави. У національному кримінальному праві будь-якої держави передбачені склади злочинів і адміністративних правопорушень, суб'єктами яких можуть бути тільки іноземці (шпигунство, порушення режиму перебування в даній державі).

З точки зору міжнародного права іноземці перебувають у подвійному підпорядкуванні, знаходяться під подвійною юрисдикцією: територіальною (юрисдикція держави перебування) і екстериторіальною (юрисдикція держави громадянства). При протиріччі законів держави місця знаходження особи законам держави його громадянства може виникнути ситуація конкуруючої юрисдикції. При цьому загальновизнано, що іноземець може виконувати обов'язки або користуватися правами, що відповідають його національному законодавству, якщо це не суперечить суверенітету, безпеці і законодавству держави перебування.

Це стосується політичних прав іноземців, їхньої військової служби, регулювання в'їзду та виїзду, встановлення меж кримінальної юрисдикції держави перебування і захисту з боку держави громадянства.

Нормативно-правовим актом, який в основному визначає правовий режим іноземних громадян і осіб без громадянства в Україні, тобто містить їхні основні права, свободи та обов'язки у разі перебування в Україні, є Закон України Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Відповідно до нього, іноземець – це особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав. Особою без громадянства визнається особа, яку жодна

держава не вважає своїм громадянином [8]. Отже, в Україні поняття «іноземець» тотожне поняттю «іноземний громадянин» або «підданий». Термін «особа без громадянства» поняттям «іноземець» не охоплюється.

Іноземці та особи без громадянства в Україні, як і в будь-якій іншій державі, володіють певним правовим статусом, що зумовлюється такими причинами як метою перебування та строком. Наприклад, іноземних громадян можуть приймати зареєстровані в установленому порядку українські, спільні чи іноземні підприємства, установи й організації, а також фізичні особи, які постійно проживають в Україні або тимчасово перебувають тут у зв'язку з навчанням, стажуванням тощо.

Іноземні громадяни та особи без громадянства вважаються такими, що:

1) постійно проживають;

2) тимчасово перебувають на території України.

Єдиних критеріїв, які можна було б застосувати для визначення постійного чи тимчасового проживання цих осіб в Україні, вітчизняним законодавством не встановлено. Конституція України вказує на перебування на території України, свободу пересування й вільний вибір особою місця проживання (статті 26, 33). У Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» вказано, що іноземці та особи без громадянства можуть у встановленому порядку іммігрувати в Україну на постійне проживання відповідно до Закону України Про імміграцію (ч. 1 ст. 4).

Встановлюючи право тимчасового перебування іноземців в Україні Закон України Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства не визначав терміну такого перебування. Однак змінами до Закону України № 2058-VII від 23.05.2017 року Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій це питання частково було вирішене. Закон України Про правовий статус іноземців і осіб без громадянства було доповнено відповідними статтями, які регламентують, наприклад, строк дії посвідки на тимчасове проживання, строк видачі посвідки на проживання.

Правовий режим іноземних громадян залежить від поширення на них привілеїв та імунітетів. Зокрема статус іноземців, які користуються дипломатичними і консульськими привілеями та імунітетами (дипломатичних агентів) характеризується тим, що на них не поширюється юрисдикція України. Наявність дипломатичних і консульських привілеїв та імунітетів означає: недоторканність особи, недоторканність житла, імунітет від юрисдикції, фіскальний імунітет, митні привілеї тощо.

До іноземців, які користуються повним імунітетом від юрисдикції України, належать: глави дипломатичних представництв, члени диплома-

тичного персоналу представництв, члени сімей глав дипломатичних представництв і члени сімей дипломатичного персоналу представництв, представники інших держав (глави держав, урядів тощо), члени парламентських і урядових делегацій, співробітники деяких міжнародних організацій. Проте на цих осіб не розповсюджується імунітет від цивільної юрисдикції в тих випадках, якщо вони вступають у цивільно-правові відносини як приватні особи у зв'язку з позовами про належне їм нерухоме майно на території України, спадкування, а також у зв'язку з позовами, що впливають з їхньої професійної або комерційної діяльності, котра здійснюється ними за межами службових обов'язків. Крім того, глава дипломатичного представництва, члени дипломатичного персоналу підлягають юрисдикції України в разі згоди на це акредитуючої держави. Відповідно до Положення про акредитацію співробітників дипломатичних і консульських установ іноземних держав, міжнародних організацій та їхніх представництв, інших іноземних організацій, затвердженого наказом Міністерства закордонних справ України від 13 січня 2003 р. № 11 [17], акредитованими, тобто такими, що користуються привілеями й імунітетами, вважаються іноземні співробітники та члени їхніх сімей таких установ: посольств, консульських установ, представництв міжнародних організацій, міжнародних організацій; іноземних організацій, що забезпечують реалізацію програм і проектів міжнародної технічної допомоги; інших іноземних організацій, якщо це передбачено міжнародними договорами України.

Частковим імунітетом від юрисдикції України користуються: глави консульських представництв, консульські посадові особи, члени їхніх сімей, співробітники адміністративно-технічного персоналу дипломатичного представництва, дипломатичні кур'єри тощо. Згідно з Положенням про дипломатичні представництва та консульські установи в Україні консульські посадові особи користуються особистою недоторканністю і не можуть бути затримані або заарештовані інакше як у разі переслідування за вчинення тяжкого злочину або виконання вироку (ухвали, постанови) суду, що набрав законної сили [18]. Консульські посадові особи та консульські службовці користуються імунітетом від кримінальної, адміністративної юрисдикції України та юрисдикції судів України в цивільних справах щодо діяльності, яку вони здійснюють у межах службових обов'язків. Імунітет від юрисдикції України не поширюється на випадки пред'явлення позовів про компенсацію заподіяної дорожньо-транспортною пригодою шкоди. Консульські службовці та працівники обслуговуючого персоналу не можуть відмовлятися від свідчень. Працівники консульської установи не зобов'язані давати показання з питань, пов'язаних із виконан-

ням службових обов'язків, а також показання, що роз'яснюють законодавство акредитуючої держави. У разі відмови консульських посадових осіб свідчити, до них не можуть бути застосовані заходи примусу або покарання. Держава, що представляється консульською установою, може відмовитися від привілеїв та імунітетів працівників консульської установи, передбачених цим пунктом.

Отже, розрізняють іноземних громадян, які користуються привілеями та на яких поширюються імунітети, а також тих, які не мають привілеїв та імунітетів.

Реалізація іноземцями та особами без громадянства своїх прав і свобод не повинна завдавати шкоди національним інтересам України, правам, свободам і законним інтересам її громадян та інших осіб, які проживають в Україні.

Іноземці за своїм правовим статусом несуть відмінності від осіб без громадянства. Обсяг прав і обов'язків цих суб'єктів вужчий, ніж у громадян України, але за загальним правилом вони користуються тими ж правами й на них покладено ті ж обов'язки, що й на громадян України.

Правосуб'єктність цих осіб виникає з моменту прибуття в Україну й завершується з часу залишення її території.

Хоча законодавством України закріплено, що іноземці мають рівні права з громадянами України, існують загальні винятки щодо правоздатності іноземців:

а) відповідно до п. 4 ст. 22 Земельного кодексу України, землі сільськогосподарського призначення не можуть передаватися у власність іноземним громадянам, особам без громадянства, іноземним юридичним особам та іноземним державам. Прийняті ж іноземними громадянами чи особами без громадянства у спадщину землі сільськогосподарського призначення, відповідно до п. 4 ст. 81 Земельного кодексу України, протягом року підлягають відчуженню [19];

б) іноземці не можуть обирати й бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування, а також брати участь у референдумі (ст. 23 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства») [8];

в) іноземці не можуть бути членами політичних партій України (ст. 16);

г) іноземці не можуть призначатися на окремі посади або займатися певною трудовою діяльністю, якщо відповідно до законодавства України призначення на ці посади або зайняття такою діяльністю пов'язане з належністю до громадянства України (ч. 4 ст. 8) [8];

г) на іноземців не поширюється загальний військовий обов'язок, вони не проходять військову службу у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства України (ст. 24) [8].

Для іноземних громадян і осіб без громадянства обов'язковими є норми Конституції та інших законів України, загальнообов'язкові правила стосовно охорони природи, санітарії, пожежної безпеки, публічного порядку, користування транспортними засобами, в'їзду та виїду. Разом з тим, ці особи не користуються частиною прав і обов'язків, що становлять групу виключних прав і обов'язків громадян України (виборче право, право мати паспорт громадянина України тощо).

У цілому основні обмеження для іноземців і осіб без громадянства зводяться до таких: 1) вони не можуть займати деякі посади (Президента України, судді, перебувати на посадах у складі морських і повітряних екіпажів тощо); 2) вони не мають доступу до посад державних службовців, діяльність яких пов'язана з державною таємницею; 3) для іноземних громадян і осіб без громадянства допускаються обмеження в пересуванні чи перебуванні в окремих місцях; 4) для них встановлено окремі правила паспортного режиму, вступу в навчальні заклади тощо; 5) для іноземних громадян і осіб без громадянства встановлено особливу адміністративну деліктоздатність.

Іноземці та особи без громадянства на території України несуть цивільно-правову, кримінальну та адміністративну відповідальність на загальних підставах.

Згідно з ч. 3 ст. 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення України може бути передбачено особливий вид адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства адміністративне видворення за межі України (депортація). Відповідно до цього положення Кодексу Закон України Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства (ст. 32) встановив, що іноземець, який вчинив злочин або адміністративне правопорушення, після відбуття призначеного йому покарання чи виконання адміністративного стягнення може бути видворений за межі України. Рішення про видворення його за межі України після відбуття ним покарання чи виконання адміністративного стягнення приймається органом внутрішніх справ за місцем його перебування з наступним повідомленням протягом 24 годин прокурора про підстави прийняття такого рішення. За рішенням органу внутрішніх справ видворення іноземця за межі України може супроводжуватися забороною подальшого в'їзду в Україну строком до п'яти років [20].

Крім цих випадків, іноземець може бути видворений за межі України за рішенням органів внутрішніх справ або Служби безпеки України з наступним повідомленням протягом 24 годин прокурора про підстави прийняття такого рішення, якщо дії іноземця грубо порушують законодавство про статус іноземців або суперечать інтересам забезпечення безпеки України чи охорони громад-

ського порядку, або коли це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України. Такі заходи, наприклад, згідно із ст. 16 Закону України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення» можуть бути застосовані до ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД іноземців та осіб без громадянства, які не виконують запропонованих закладами охорони здоров'я профілактичних заходів щодо недопущення розповсюдження ВІЛ-інфекції та своєю поведінкою створюють загрозу для здоров'я інших осіб [21].

Іноземець зобов'язаний покинути територію України у термін, зазначений у рішенні про видворення, але не пізніше, ніж через 30 днів після прийняття вказаного рішення. У випадку прийняття рішення про видворення іноземця за межі України, у нього негайно анулюється віза та вилучаються інші документи на право перебування в Україні.

Іноземці та особи без громадянства, які ухилиються від виїзду, підлягають за рішенням суду затриманню і видворенню у примусовому порядку. Затримання допускається лише на термін, необхідний для видворення. Для тимчасового утримання іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні та підлягають адміністративному видворенню за її межі у примусовому порядку, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. № 1110 створено державну установу під назвою Пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні [22].

Рішення Національної поліції або Служби безпеки України про видворення іноземця з України може бути оскаржено в суді. Оскарження зупиняє виконання рішення про видворення, крім випадків, коли необхідність негайного видворення зумовлена інтересами забезпечення безпеки України чи охорони громадського порядку.

Видворення іноземців та осіб без громадянства здійснюється Національною поліцією, а у разі їх затримання в межах контрольованих прикордонних районів органами державної прикордонної служби.

Іноземці, які підлягають видворенню, відшкодовують витрати, пов'язані з видворенням, у порядку, встановленому законом. Якщо зазначені іноземці не мають коштів для відшкодування витрат, пов'язаних з видворенням їх за межі України, видворення здійснюється за рахунок держави.

Фізичні або юридичні особи, які запрошували чи приймали цих іноземців, влаштовували їхні незаконний в'їзд, проживання, працевлаштування, сприяли в ухиленні від виїзду після закінчення терміну перебування, в порядку, встановленому законом, відшкодовують збитки, завдані державі видворенням зазначених іноземців.



Іноземцеві, який порушує законодавство України, якщо ці порушення не передбачають адміністративної або кримінальної відповідальності, може бути скорочено термін перебування в Україні. Такий термін може бути також скорочено, якщо в іноземця та особи без громадянства відпали підстави для його подальшого перебування в Україні.

При регулюванні правового статусу іноземців Україна виходить з принципу взаємності, що застосовується в стосунках з іншими державами. Адміністративно-правовий статус осіб, які мають дипломатичні привілеї, визначається, крім законодавства України, міжнародними правилами та міжнародними угодами України [11, с. 144].

Отже, забезпечення адміністративно-правового режиму перебування іноземців і осіб без громадянства напряму залежить від безпеки державного кордону та дотримання встановленого міграційного режиму. Необхідно констатувати, що на сьогодні відсутні прозорі і чіткі процедури і механізми встановлення правового статусу осіб, що потребують додаткового захисту, вимушених мігрантів і біженців. Існує проблема розвитку взаємодії між Державною міграційною службою України, Державною прикордонною службою України і Національною поліцією України з питань протидії неконтрольованій міграції. Вирішити ці проблеми можна шляхом запровадження в системі МВС механізму приведення інформації про особу, що міститься у наявних державних та єдиних реєстрах, інших інформаційних базах, що перебувають у власності держави або підприємств, установ та організацій, і використовуються з метою проведення ідентифікації осіб, до єдиного ідентифікатора – унікального номеру запису в Єдиному державному демографічному реєстрі. На законодавчому рівні потребує вдосконалення процедура визнання людини особою без громадянства, біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту та удосконалення механізмів встановлення статусу мігрантів, які фактично інтегровані в українське суспільство і не мають визначеного статусу. Набуває актуальності запровадження механізмів контролю за дотриманням прав людини при перетині кордону.

Забезпеченню адміністративно-правового режиму перебування іноземців і осіб без громадянства буде сприяти відновлення контролю над державним кордоном у межах Донецької і Луганської областей, а також забезпечення готовності до його охорони в межах частково окупованої території Автономної Республіки Крим після відновлення на вказаній території конституційного ладу України, оснащення державного кордону сучасними засобами контролю із врахуванням пріоритетності східного кордону і лінії розмежування з територією ведення антитерористичної операції і тимчасово окупованої території Ав-

тономної Республіки Крим. Важливе значення має поширення використання біометричних документів, ID-карток і розвиток технічної інфраструктури їх застосування.

### Література

1. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права : прийнятий рез. 2200 А (XXI) ГА ООН від 16 груд. 1966 р. *Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій*. Амстердам–Київ, 1996. С. 9–19.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права : прийнятий ГА ООН 16 груд. 1966 р. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_042](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042)
3. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена рез. 217 Ф (III) ГА ООН від 10 груд. 1948 р. *Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій*. Амстердам–Київ, 1996. С. 6–9.
4. Декларація про права людини щодо осіб, які не є громадянами країни, в якій вони проживають : прийнята рез. 40/144 ГА ООН від 13 груд. 1985 р. *Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій*. Амстердам–Київ, 1996. С. 123–126.
5. Віденська конвенція про дипломатичні відносини : підпис. 18 квіт. 1961 р. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_048](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_048)
6. Віденська конвенція про консульські зносини : підпис. 24 квіт. 1963 р. URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_047](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_047)
7. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 верес. 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 179.
9. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08 липн. 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст. 146.
10. Про затвердження форм заяв для отримання роботодавцем дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства, продовження строку дії дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства, внесення змін до дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства : постанов. Кабінету Міністрів України від 15 лист. 2017 р. № 858. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-2017-%D0%BF#n20>.
11. Міжнародне приватне право : навч. Посібник / В.Л. Чубарев. Київ: Атіка, 2008. 608 с.
12. Про громадянство України : Закон України від 18 січ. 2001 р. № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2012, № 13. Ст. 179.
13. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376
14. Цивільний процесуальний кодекс України: Чин. зак-во зі зм. та доп. ст. на 21 березня 2017 р. (відповідає офіц. текстові). Київ: ЦУЛ, 2017. 147с. (Кодекс України).
15. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Азербайджанської Республіки про безвізові поїздки громадян: підпис. 24 жовт. 2002 р. URL: [zakon5.rada.gov.ua/laws/show/031\\_026](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/031_026)
16. Про імміграцію : Закон України від 7 черв. 2001 р. № 2491-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 41. Ст. 197.

17. Положення про акредитацію співробітників дипломатичних і консульських установ іноземних держав, міжнародних організацій та їхніх представництв, інших іноземних організацій : затв. наказом Міністерства закордонних справ України від 13 січ. 2003 р. № 11. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0062-03>.

18. Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні : затв. Указом Президента України від 10 черв. 1993 р. № 198/93 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198/93>.

19. Земельний кодекс України : М-во юстиції України. Київ : Форум, 2016. 205с.

20. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Прийнятий ВР Української РСР 07.12.84 р. № 8073-Х. /Мін. юстиції України. Київ: Форум, 2017. 475 с.

21. Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) та соціальний захист населення : Закон України від 23 груд. 2010 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 30. Ст. 274.

22. Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні : постан. Кабінету Міністрів України від 17 лип. 2003 р. № 1110. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1110-2003-%D0%BF>

#### Анотація

**Мальцев В. В. Адміністративно-правовий режим перебування іноземців та осіб без громадянства і його забезпечення Національною поліцією. – Стаття.**

Статтю присвячено дослідженню адміністративно-правового режиму перебування іноземців та осіб

без громадянства на території України та його забезпечення Національною поліцією. Досліджено основні підходи до визначення окремих видів адміністративно-правових режимів перебування іноземців та осіб без громадянства на території України. Проаналізовано зміст норм, що регулюють відносини, які виникають в умовах дії адміністративно-правового режиму перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні.

**Ключові слова:** адміністративно-правовий режим, правове регулювання, іноземці, особи без громадянства.

#### Аннотация

**Мальцев В. В. Административно-правовой режим пребывания иностранцев и лиц без гражданства и его обеспечения Национальной полицией. – Статья.**

Статья посвящена анализу административно-правового режима пребывания иностранцев и лиц без гражданства на территории Украины. Отражены проблемные вопросы, которые касаются регулирования правового статуса иностранцев и лиц без гражданства.

**Ключевые слова:** административно-правовой режим, правовое регулирование, иностранцы, лица без гражданства.

#### Summary

**Maltsev V. V. Administrative and legal regime for the stay of foreigners and stateless persons and its provision by the National Police. – Article.**

The article is devoted to the analysis of the foreigner' and statelesspersons' administrative legal regime.

It also touches upon problematic issues associated with the regulation of the foreigners' and stateless persons' legal status.

**Key words:** administrative legal regime, foreigners, stateless person, legal regulation.